

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia VII (2009)

Michał Zięba, *Wielcy romantycy polscy w pozytywizmie galicyjskim. Studia i szkice literaturoznawcze z perspektywy edytorskiej*, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2009, 242 ss.

Stosunek pozytywistów do tradycji romantycznej, jako niezwykle istotny, był podejmowany w wielu pracach naukowych o charakterze literaturoznawczym i kulturoznawczym. Tacy badacze, jak: H. Markiewicz, M. Żmigrodzka, Z. Goliński, E. Warzenica, J. Kuglin, T. Zbierski, P. Hertz, M. Komza, M. Mlekicka, K. Poklewska, S. Fita, J. Dybiec i in. w różnym zakresie i z różnych perspektyw określali jakie stanowisko generacja postyczeniowa zajmowała wobec epoki romantyzmu w zakresie światopoglądu i twórczości, jaki wpływ na rozwój kultury, oświaty i innych zjawisk życia narodowego miały dzieła naszych wielkich poetów.

Książka Michała Zięby, która jest wynikiem badań autora nad edycjami dzieł Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego, wpisuje się w krąg tych zagadnień. Autor wybrał jednak dla swoich studiów mniej dotąd eksploatowane pole badawcze obejmujące Galicję doby autonomicznej, gdzie pozytywizm miał zgoła inny charakter niż pozytywizm warszawski, gdyż działał w specyficznych, liberalnych warunkach społeczno-politycznych i był zdominowany pozycją konserwatystów. Literaturoznawcze i kulturotwórcze opinie czołowych krakowskich konserwatystów, w tym szczególnie prof. Stanisława Tarnowskiego, są dla autora pracy niezwykle istotne i eksponowane.

Autor postawił sobie ambitny cel przedstawienia, jak wydawano, czytano i komentowano dzieła wielkich polskich romantyków A. Mickiewicza, J. Słowackiego i Z. Krasińskiego na terenach Galicji, przyjmując dla rozpatrywania zjawisk recepcji perspektywę edytorską. Praca obejmuje okres 1864–1890, chociaż granice te są w studiach obustronnie przekraczane (w przypadku Mickiewicza są to lata 1860–1898, Słowackiego 1866–1909, Krasińskiego 1858–1912). Książka przedstawia utwory poetów jako fakty edytorskie oraz jako ważne elementy życia literackiego i kulturalnego głównych ośrodków Galicji Krakowa i Lwowa, a także, chociaż w mniejszym stopniu, ośrodków prowincjonalnych, takich jak: Tarnów, Złoczów, Stanisławów, Brody.

W zakresie badawczym i kompozycyjnym temat podjęty przez autora potraktowany został, w porównaniu z dotychczasowymi pracami, w sposób odmienny i oryginalny. Starannie zaplanowany zbiór został podzielony na dwie części, w których autor zamieścił 11 studiów i szkiców analizujących edycje utworów romantyków oraz ich recepcję w różnych kręgach społeczności galicyjskiej.

Na część pierwszą składają się 3 teksty prezentujące dzieje edytorskie dzieł trzech wieszczów, które ukazały się drukiem w Galicji. Te studia mają w pracy istotne znaczenie, gdyż na podstawie żmudnych i pracochłonnych korekt rejestrują, porządkują i weryfikują informacje o wszystkich dostępnych edycjach Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego. Autor z wielką skrupulatnością dokonał analizy wydań utworów ustalając ich liczbę, charakter, wydawnicze instytucje sprawcze, z autopsji określił ich kształt edytorski, wskazał na błędy i potknięcia wydawców, a także na zależność decyzji wydawców nie tylko od opinii krytyków, ale i od potrzeb czytelniczych. Ustalenia własne porównywał z ustaleniami bibliografów, opiniami ówczesnych krytyków i recenzentów. Dokumentacja w tym zakresie jest w książce wręcz imponująca, stąd te trzy studia mają istotne znaczenie dla dalszych badań nad wydaniami romantyków, gdyż przygotowują uporządkowane pole badawcze.

Część druga zawiera 8 szkiców. W sześciu rozpatrywany jest problem recepcji wielkich poetów romantycznych w wybranych czasopismach galicyjskich, głównie krakowskich i lwowskich, zarówno konserwatywnych, jak i postępowych, takich jak: „Ruch Literacki”, „Przegląd Polski”, „Gazeta Lwowska”, „Przegląd Literacki i Artystyczny”, „Czas”, „Świat”, „Kalina”, „Nowiny”, „Niewiasta” i in. Autor dokonując wyboru tych pism kierował się nie tylko ich profilem, ale też rolą, jaką wówczas odgrywały w kształtowaniu opinii społecznej na odbiór dzieł minionej epoki. Studia ukazujące wybrane przykłady recepcji romantyków, szczegółowo dokumentują to zjawisko wskazując na zróżnicowanie opinii krytyków, historyków literatury i publicystów w zależności od ich światopoglądu czy orientacji społeczno-politycznych.

Ustalenia M. Zięby wynikające z tych analiz są przekonywujące i wartościowe poznawczo. Według autora, sprawa recepcji wielkich romantyków w Galicji to proces nierówny, uzależniony od okoliczności takich jak: rocznice śmierci pisarzy, pogrzeby, uroczystości narodowe, moda na poetów i literaturę pierwszej połowy XIX w. Interesujące są spostrzeżenia na temat pozaliterackich czynników recepcji, wykorzystywania autorytetów wieszczów dla doraźnych celów społecznych, oświatowo-dydaktycznych i politycznych, a nawet ekonomicznych (np. reakcje w kręgach konserwatywnych na stopniowo narastający kult Słowackiego w ugrupowaniach postępowych i wśród młodzieży).

W dwóch ostatnich szkicach zawartych w recenzowanym w tomie, autor opierając się na różnorodnych przekazach prasowych, podręcznikach szkolnych i archiwaliach, przedstawia recepcję poetów romantycznych w środowiskach młodzieży szkolnej i akademickiej. I tak w pierwszym tekście dowodzi m.in., że w dydaktyce szkolnej Galicji wykorzystywano literaturę piękną, zwłaszcza romantyczną, dla celów wychowawczych. W drugim przypomina mało znane fakty z udziału młodzieży w uroczystościach Mickiewiczowskich i ich inicjatywy budowy pomników poety w Krakowie i Lwowie.

Wielość wątków podejmowanych w tekstach składających się na omawiany tom, chociaż skupionych wokół określonego tytułem tematu, to jednak łączących problemy z różnych dziedzin wiedzy: literaturoznawstwa, edytorstwa, tekstologii, księgoznawstwa, prasoznawstwa, kulturoznawstwa wymagała od autora posługiwania się w pracy różnymi metodami badawczymi. Stąd można odnieść wrażenie, że praca nie jest jednorodna pod względem metodologicznym. Brakuje w niej również bibliografii.

Chciałabym jednak podkreślić, że omawianą książkę czyta się z zainteresowaniem. Być może z myślą o szerszym odbiorcy autor starał się unikać hermetycznych sformułowań i skomplikowanych zawiłości stylu rozpraw naukowych, a jego teksty zawierają niekiedy „sensacyjne” fakty dotyczące biografii poetów czy działalności wydawców. Patrząc z tej perspektywy, muszę jednak stwierdzić, że mimo podejmowanych przez autora zabiegów, najmniej atrakcyjne czytelniczo, chociaż merytorycznie ważne, są partie studiów zaopatrzone w wielostronicowe drobniagowe wyliczenia i zestawienia bibliograficzno-porównawcze edycji oraz powtórzenia tytułów utworów występujące w pierwszej części tomu.

Podsumowując stwierdzam, że po uważnej lekturze książki Michała Zięby w pełni podzielam opinię Stanisława Fity zamieszczoną na jej okładce:

„Autor ujawnia szereg nowych, nieznanych faktów, prostuje w sposób rzetelnie udokumentowany błędne lub niepełne informacje i opinie, przypomina niesłusznie zapomniane inicjatywy wydawnicze oraz opinie działaczy i krytyków, odślaniając nowe fragmenty dziejów recepcji wielkich romantyków w Galicji”.

Bożena Pietrzyk